

природного об'єкта, який виступає в якості джерела задоволення матеріальних, економічних потреб та інтересів людини та ін.

Так, «природні ресурси» являють собою «природні об'єкти і явища, які використовуються в сьогоденні, минулому і майбутньому для прямого і непрямого споживання, що сприяють створенню матеріальних благ, відтворенню трудових ресурсів, підтриманню умов існування людства і підвищують якість життя».

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилишин Б.М., Дорогунцов С.І., Міщенко В.С. природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України.-К.:ЗАТ «ШЧ ЛАВА», 1999.
2. Матеріал з Вікіпедії - вільної енциклопедії <http://uk.wikipedia.org/>
3. Екологія і природокористування. Підручник / Під ред. Алескіна А.А. - М.:Инфра-М, 2003 р.
4. Экологическое право: Учебник для вузов/ Н.Д. Эриашвили, Ю.В. Трунцевский, В.В. Чучков и др. Под ред. В.В. Чучкова. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. — 415 с.
5. Підручник / С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін. — К.: КНЕУ, 2005. — 371 с.
6. Экологическое право: Учебник для вузов/ Н.Д. Эриашвили, Ю.В., Трунцевский, В.В. Чучков и др. Под ред. В.В. Чучкова. М.: ЮНИТИ-ДАНА, закон и право, 2000.-415с.

УДК 340.132

Сімутін В.В., здобувач кафедри теорії держави і права НУ «ЮА»

Механізм сучасної держави в аспекті світових глобалізаційних та інтеграційних процесів

В статті, на прикладі «врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів», розглядаються аспекти впливу тенденцій глобалізації, інтеграції та належного урядування на організацію механізму сучасної держави. Обґрунтовується, що механізм сучасної держави має відповідати вимогам світового співтовариства, бути адаптованим для інтеграційних процесів та вирішення проблем глобального характеру.

Ключові слова: сучасна держава, механізм сучасної держави, принципи механізму сучасної держави, глобалізація, інтеграція, Європейський адміністративний простір.

В статье, на примере «принципа учета мировых глобализационных и интеграционных процессов», рассматриваются аспекты воздействия тенденций глобализации, интеграции и надлежащего управления на организацию механизма современного государства. Обосновывается, что механизм современного государства должен соответствовать требованиям мирового сообщества, быть адаптированным для интеграционных процессов и решения проблем глобального характера.

Ключевые слова: современное государство, механизмы современного государства, принципы механизма современного государства, глобализация, интеграция, Европейское административное пространство.

In the article, the example of the "principle of the world of globalization and integration processes", to consider aspects of the impact of globalization trends, integration and good governance for the organization of the mechanism of the modern state. It is proved that the mechanism of the modern state must meet the requirements of the international community, to be adapted for integration and solutions of problems of a global nature.

Keywords: modern state; the mechanism of the modern state; principles of the mechanism of the modern state; globalization; integration; European administrative space.

Постановка проблеми та аналіз досліджень. Одним з найактуальніших питань у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції є вивчення сутності та правової природи принципів механізму сучасної держави. Це пов'язано із тим фактом, що принципи виступають базисом, фундаментальною основою, запорукою організації та діяльності складної системи державних органів і інститутів. У зв'язку із цим, дослідження принципу врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів, який відноситься до функціональних принципів механізму сучасної держави, є актуальною темою наукових досліджень.

Серед авторів, які займалися розробкою та аналізом механізму держави її функцій та принципів слід виділити роботи: В.В. Копейчикова, В.В. Лемака, В.Я. Любашица, Ю.М. Оборотова, О.Ф. Скакун, Ю.О. Тихомирова, В.Е. Чиркіна та ін.

Мета статті. Проаналізувати загальносвітові тенденції щодо трансформації принципів організації та діяльності механізму сучасної держави із врахуванням світових глобалізаційних та інтеграційних процесів.

Основний матеріал. Принципи механізму держави можливо класифікувати на три групи: системні, до яких належать політико-правові принципи, характерні для діяльності сучасної держави в цілому; інституціональні, до яких відносяться принципи, які відображають особливості устрою механізму сучасної держави; функціональні – принципи, які відображують призначення та відправну мету (в тому числі й особливості потреб та вимог соціуму) механізму сучасної держави. Класифікаційним критерієм у даному випадку виступають особливості устрою та діяльності механізму сучасної держави та його зв'язку із суспільством.

В свою чергу, принцип врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів належить до функціональних принципів механізму сучасної держави, під ним слід розуміти обов'язкове співвідношення локальних, регіональних та національних проблем (інтеграційні процеси) з їх світовим відображенням (глобалізаційні процеси) при утворенні державних органів та формуванні їх правового статусу.

Специфіка цього принципу полягає, перш за все, у тому, що органи механізму сучасної держави повинні бути адаптованими до вимог міжнародного співтовариства, мати потенціал для інтеграційних процесів, використовувати міжнародний досвід у сфері управління та втілення у життя функцій держави.

По-друге, деякі сучасні об'єднання (приміром, Європейський Союз) прямо вимагають від держав-учасниць та від держав-«претендентів» (тих, що виявили бажання стати членом Європейського Союзу), щоб були скореговані та/але змінені не тільки певні державні функції, а й умови організації та діяльності окремих державних органів (приміром, у сфері прозорості їх діяльності, антикорупційних механізмів, відповідальності та ін.).

По-третє, сучасні держави знаходяться під значним впливом глобалізаційних процесів, при чому це проявляється не тільки у вирішенні глобальних проблем сьогодення (екологія та ін.), а більш всього у економічній сфері, де глобалізація, по суті, стимулювала вивільнення капіталу з-під влади держави та зумовила специфічну роль сучасної держави не тільки як «керуючої системи», але й як системи, що одержує могутній зворотній вплив від економіки, та стає все більш залежною від неї.

Як вказує Л.А. Шереметьєва, «сьогодні не можна заперечувати існування Європейського адміністративного простору (ЕАП), який розглядається як особлива сфера співробітництва національних адміністративних систем, що розвиваються в одному напрямі та на основі визнаних принципів і правил, що приводить до взаємозв'язку

та однорідності даних систем. Наслідки впливу ЄАП на національні системи державної служби проявляються через певні процеси європеїзації, як, наприклад, трансформації європейського права в національне право, розвиток загальних принципів державного управління, посилення адміністративної співпраці між національними системами державного управління та співпраці в рамках міжнародних організацій, приведення національних систем державної служби у відповідність до європейських вимог у зв'язку з підготовкою до вступу в Європейський Союз» [1, с. 300].

У контексті визначення загальносвітових тенденції щодо трансформації особливостей організації та діяльності механізму сучасної держави, які отримали своє вираження у принципі врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів, необхідно розмежовувати поняття «глобальність» і «глобалізація».

Глобальність вказує на те, що сучасний світ набув нової якості, яка може бути виражена поняттям світового суспільства – спільноти соціальних відносин, які не можуть інтегруватися в національно-державну політику або визначитися нею. На відміну від глобальності, глобалізація (або глобалізм) є розуміння того, що світовий ринок витісняє або підміняє політичну діяльність, це ідеологія панування світового ринку, ідеологія неолібералізму, заснована на використуванні нових методів управління світом, державою, народами. Глобалізація має на увазі процеси, в умовах яких національні держави та їх суверенітет влітаються в павутину транснаціональних суб'єктів і підкоряються їх владним можливостям.

Глобальність – 1) всебічність; 2) географічний принцип, який вимагає обов'язкового співвідношення локальних, регіональних, національних континентальних і зональних та інших часткових проблем з їх світовим (глобальним) «фоном» [2, с. 37].

Глобальність – процес, який створює транснаціональні соціальні зв'язки і простори, об'єднує локальні культури і сприяє виникненню третіх культур. В свою чергу, у результаті глобалізації формуються субкультури, глобалізація має за мету ослаблення національно-державної політики, звуження сфери державної дії і зведення ролі держави, зокрема, в економічному житті, до мінімальної участі.

Термін «глобалізація» походить від французького слова «global» – загальний. Цим терміном позначається об'єктивний процес формування, функціонування і розвитку принципово нової всесвітньої системи відносин між країнами і народами на основі взаємозв'язку і взаємозалежності у всіх сферах життєдіяльності світового співтовариства [3, с. 106].

У широкому сенсі слова під глобалізацією розуміється, з одного боку, переростання національних і регіональних проблем у загальносвітові, а з іншого – формування загального господарського, соціального і природно-біологічного середовища в планетарному масштабі. У вузькому сенсі процес глобалізації трактується тільки в соціоекономічному аспекті як перетворення національних, господарських структур у цілісну і єдину геосоціоекономічну реальність [4, с. 203].

Явище інтеграції простежується на глобальному та регіональному рівнях. На глобальному рівні інтеграція виявляється, зокрема:

- у створенні міжнародно-правових зв'язків між регіональними інтеграційними об'єднаннями;
- у створенні, функціонуванні і розвитку транснаціональних ринків товарів і послуг [5, с. 278].

Під впливом глобалізації відбувається зміна характеру і зміст державної діяльності. Держави все більше займаються глобальними проблемами – злочинність, зміна клімату,

«озонові діри», наступ пустель, викиди вуглекислого газу, епідемії, бідність. В умовах глобалізації у сучасної держави не тільки модернізуються колишні, але виникають й нові функції. Серед них — інформаційна безпека, інноваційна діяльність держави. У сучасних умовах конкурентоспроможність держави значною мірою визначається тим, наскільки вона здатна забезпечити громадян всією повнотою міжнародної і внутрішньої інформації. Підвищується роль держави, значення державної політики у сфері освіти, інноваційної діяльності. За сучасними мірками, бідні країни — це, перш за все, країни з дефіцитом інтелекту, тоді як конкурентоспроможність у вирішальному ступені визначається наявністю високопрофесійних людських ресурсів [6, с. 90].

Як зазначає А.Ф. Крижановський, «сьогодні утворився транснаціональний світ, що характеризується кризою інституту національної держави, приматом міжнародного права над внутрішньодержавним, верховенством суверенітету особистості, скороченням і обмеженням контрольних і обмежувальних функцій уряду» [7, с. 10].

Характерним рисами суспільних відносин сучасності є їх гуманізація та глобалізація. Саме ці процеси здійснюють суттєвий вплив на алгоритми організації та функціонування державних органів, встановлюють певні вимоги щодо діяльності держави не тільки у встановлені її функцій, а й їх втілення у життя.

З цього приводу Ю.О. Тихомиров вказує наступні риси розвитку держави на сучасному етапі: «1) збільшення обсягу загальнонаціональних справ, що вирішуються державною владою; 2) залежність від принципів і норм міжнародного права; 3) всемірне забезпечення прав особистості; 4) зміна співвідношення з правом, виражене у виході права за межі державної сфери; 5) гнучкі модифікації і поєднання державних інститутів» [8, с. 47].

В свою чергу В.В. Лемак обґрунтовує, що «в останні десятиліття функції національної держави стали об'єктом інтенсивного впливу з боку глобалізаційних процесів. Вплив глобалізації на економічне, політичне, правове та соціальне життя держав і народів відбувається в різних формах і різними методами. Наведений вплив є настільки глибоким, що мова йде про формування нової реальності, позначеної як «сучасна держава», з оновленим розумінням її ефективного функціонування» [9, с. 109].

Сьогодні національні держави істотно обмежені в можливості самостійно вирішувати внутрішні завдання, тому що їх діяльність включена в контекст діяльності міжнародних організацій і органів управління.

За твердженням Т.В. Кремень, можливості держави в сучасних умовах стають обмеженими практично у всіх сферах діяльності: у забезпеченні національної безпеки в традиційному розумінні цього терміна; у створенні умов для економічної безпеки та сталого розвитку економіки; у підтриманні внутрішнього порядку, який підривається злочинністю та тероризмом, корупцією, нелегальною міграцією і т.д.; у забезпеченні громадянських прав та прав людини; у захисті навколишнього середовища задля екологічної безпеки. Автор вважає, що розвиток держави в умовах глобалізації зводиться до наступного:

1) держава залишається головним учасником міжнародних відносин, хоча і змушена буде уступити багато своїх позицій;

2) вплив інших недержавних учасників примусить державу змінити манеру здійснення влади;

3) з'явиться ще більше проблем, які держава не зможе вирішувати самостійно;

4) держава в принципі здатна виявляти гнучкість при виникненні нових проблем;

5) повинна змінитися роль уряду в його просуванні від бюрократії до менеджества;

6) недержавні структури будуть усе активніше конкурувати з державою;

7) державна влада все частіше буде делегувати свої повноваження недержавним утворенням [10, с. 671].

У правовому вимірі сутність сучасної держави (державно організованого суспільства) проявляється в її спроможності втілити й гарантувати стабільний правопорядок у рамках визначеної території, зокрема, й через механізм організації суверенної публічної влади, належно легітимованої суспільством. Сучасне суспільство потребує насамперед конституційованого ним (через конституцію) стабільного правопорядку, а вже після цього – «задоволення потреб». Глобалізація вносить певні зміни в зміст функціональної спрямованості сучасної держави, виводячи на перший план завдання щодо забезпечення ефективного народовладдя. Це передбачає реалізацію народом трьох повноважень: по-перше, участі у формуванні представницьких органів влади, уповноважених від імені народу здійснювати державну владу в країні та вирішувати місцеві питання в муніципальних утвореннях, по-друге, брати участь у прийнятті державних рішень за допомогою, наприклад референдуму; по-третє, право контролю за здійсненням державної влади та реалізацією прийнятих рішень [11, с. 319].

На думку І.І. Лукашука, «в наш час відбувається глобалізація демократичних цінностей. Демократія визнається принципом загального значення. Право на неї стає глобальним правом, яке в зростаючій мірі буде підтримуватися міжнародним співтовариством в цілому» [12, с. 23].

Загалом сучасний глобалізм може йти двома шляхами: демократичним шляхом з опорою на принципи гуманізму, плюралізму, автономії та партнерства; недемократичним – з повною відкритістю та нещадною конкуренцією, монополізмом транснаціональних лідерів економіки. Другий шлях багато в чому є ворожим культурі та універсальній сутності людини, він веде до хаосу у відносинах цивілізації. Лише перший шлях глобалізації розглядається як такий, що здатен привести існуючий світ до більш високого порядку, а ця глобалізація є тотожною універсалізації людського суспільства та не суперечить універсальності людини [13, с. 10].

У свою чергу, це ставить проблему принципів співіснування держав, їх громадян, а також особливостей організації та регулювання усіх існуючих відносин, перш за все тих, які виникають у зв'язку із діяльністю механізму сучасної держави. Як зазначає В.Я. Любашиц, сьогодні національні держави істотно обмежені в можливості самостійно вирішувати внутрішні завдання, тому що їх діяльність включена в контекст діяльності міжнародних організацій і органів управління. Національна держава може не сприяти процесу глобалізації, може його стримувати, але зупинити цей процес неможливо [4, с. 220].

Дуже яскраво загальносвітові тенденції трансформації уявленнь щодо призначення та особливостей функціонування механізму сучасної держави проявляється при аналізі діяльності державних органів європейського співтовариства.

Відсутність офіційного органу, який би регулював систему державного управління, її процедурні норми та інституційні структури, зовсім не означає, що європейського наднаціонального адміністративного права не існує або що воно невідоме державам-членам. Існує спільне *acquis*, що складається з принципів адміністративного права, на яке можна посилатися лише як на «неформалізоване *acquis communautaire*», оскільки про це відсутня офіційна домовленість або підписана угода. Однак його можна розглядати як спільне європейське адміністративне право.

Принципи (критерії) Європейського адміністративного простору вироблені європейською правозастосовною практикою, в тому числі й Європейським Судом з прав

людини. До них відносяться: Управління згідно із законом; Пропорційність; Відповідність; Доцільність; Надійність та передбачуваність; Процедурна справедливість; Своєчасність; Професіоналізм та професійна добросесність; Незалежність; Неупередженість; Відкритість та прозорість; Відповідальність; Ефективність та результативність [14, с. 77].

Аналізуючи зазначені принципи, стане можливим виявити ті змістоутворюючі засади, що відображають сутність механізму сучасної держави, та дослідити роль принципу врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів у організації та діяльності сучасних державних органів.

Дуже ґрунтовна робота з цього питання була проведена Т.К. Хартлі, який зазначав, що принципи Європейського адміністративного простору мають на меті викорінення свавілля у вирішенні державних справ. Серед них – верховенство права, що є багатостороннім механізмом забезпечення надійності та передбачуваності, який базується на принципі «управління згідно із законом» (законності). Принцип пропорційності схожий за змістом на принцип раціональності. Він також означає, що незаконно застосовувати певне законодавство у тих випадках, коли вищезазначені дії можуть привести до наслідків, не передбачуваних законом.

Одним із принципів, що має діяти для підтримки «управління згідно із законом», є також принцип процедурної справедливості, відповідно до якого адміністративні процедури повинні гарантувати акуратне та неупереджене застосування права та враховувати суспільні цінності, такі як повага до людини та захист її честі й гідності. Конкретним застосуванням принципу процедурної справедливості є норма, за якою права та інтереси жодної людини не можуть бути обмежені без ознайомлення її з фактами та претензіями, які спричинили певні дії, та без врахування думки цієї особи згідно з існуючою процедурою.

Наступним принципом, що покликаний забезпечувати передбачуваність адміністративних дій, є своєчасність функціонування державного управління.

Відкритість державного управління передбачає, що воно відкрите для зовнішньої перевірки, в той час, як принцип прозорості допускає, що «зовнішній погляд» може просвітити управлінську структуру наскрізь з метою перевірки та нагляду.

Якщо ми говоримо про відповідальність, то під нею необхідно розуміти, що особа або орган влади повинні пояснити та обґрунтувати свої дії перед тими, хто цього вимагає. Згідно з цим принципом, жоден орган не може бути звільнений від контролю та перевірок з боку інших органів, що втілюється через механізми звітності, серед яких: судовий розгляд, оскарження до вищого адміністративного органу, розслідування Омбудсмана, інспектування, здійснене спеціальною комісією або радою, та перевірка у парламентському комітеті [15, с. 236].

Іншим критерієм, за допомогою якого оцінюється управлінська діяльність, є її ефективність, сутність якої як управлінського вміння означає забезпечення найкращого співвідношення між задіяними ресурсами та отриманими результатами. Результативність, що є подібною за змістом до ефективності, полягає в тому, щоб забезпечити успішність державного управління в досягненні цілей та вирішенні суспільних проблем, які були поставлені перед ним з боку уряду або визначені законодавством.

Висновки. Підсумовуючи, слід зауважити, що механізм сучасної держави має відповідати вимогам світового співтовариства, бути адаптованим для інтеграційних процесів та вирішення проблем глобального характеру.

Ключова ідея принципу врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів пов'язана із створенням такого механізму сучасної держави, у якому державні

органи та інститути, в незалежності від особливостей національних процедур організації та формування, належним чином втілюють у життя норми, які відповідають загальносвітовим вимогам.

Так, приміром, застосування принципів Європейського адміністративного простору не передбачає створення єдиних інституційних рамок для їхньої реалізації. Правила та норми можна реалізовувати у різноманітний спосіб, основним питанням є наскільки обрані шляхи забезпечують їх належне дотримання. І це є однією із ключових особливостей організації та функціонування механізму сучасної держави, що відображається в принципі врахування світових глобалізаційних та інтеграційних процесів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шереметьєва Л. А. Європейський адміністративний простір як орієнтир системи управління України / Л.А. Шереметьєва // Сучасна українська політика. — Спедвипуск: Україна як суб'єкт сучасних цивілізаційних процесів. — К.: Видавництво «Фенікс», 2011. — 352 с.
2. Масляк П. О. Словник-довідник учня з економічної і соціальної географії світу / П.О. Масляк, Я. Б. Олійник, А.В. Степаненко — К.: «Лібра», 1996 р. — 732 с.
3. Капто А. С. Энциклопедия мира / А. Капто. — М., 2002. — 1143 с.
4. Любашиц В. Я. Современное государство в глобализирующемся мире: проблемы теории / В.Я. Любашиц // Известия высших учебных заведений. Правоведение. — 2004. — №4. — С. 203 — 221.
5. Шумилов В. М. Международное публичное экономическое право. Учебное пособие. / В.М. Шумилов — М., 2001. — 286 с.
6. Иванец Г.И. Глобализация, государство и право / Г.И. Иванец, В.И. Червонюк // Государство и право. — 2003. — № 8. — С. 87 — 91.
7. Крижанівський А.Ф. Правова культура на перетині постмодерну і глобалізації / А.Ф. Крижанівський // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. — 2002. — № 1. — С. 8 — 13.
8. Тихомиров Ю. А. Государственно-правовая интеграция / Ю. А. Тихомиров // Право и политика. — 2002. — №6. — С. 47 — 56.
9. Лемак О. В. Функції сучасної держави: новий зміст в умовах глобалізації / О. В. Лемак, В. В. Лемак // Публічне право: науково-практичний юридичний журнал. — 2011. — №1. — С. 108 — 116.
10. Кремень Т.В. Нова роль держави як головного носія суверенітету в умовах глобалізації / Т.В. Кремень // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. — Вип. 21. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. — С. 665 — 671.
11. Актуальні грані загальнонормативної юриспруденції: монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.]; за ред. Ю. М. Оборотова. — Одеса: Фенікс, 2012. — 492 с.
12. Лукашук И. И. Глобализация, государство, право, XXI век / И. И. Лукашук. — М., 2000. — С. 23 — 27.
13. Оборотов Ю. Н. Глобальное право как новая правовая реальность / Ю. Н. Оборотов // Людина і закон: публічно-правовий вимір: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «VIII Прибузькі юридичні читання». 25 — 26 листопада 2011. — Миколаїв: Іліон, 2011. — С. 10 — 17.
14. Клименко К.О. Європейські стандарти охорони та захисту прав і свобод людини (адміністративно-правовий аспект) / К.О. Клименко // Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина: матеріали Всеукр. міжвуз. наук. конф. молодих вчених та аспірантів. — Івано-Франківськ, 2007. — С. 76 — 82.
15. Хартли Т. К. Основы права Европейского Сообщества: введение в конституционное и административное право Европейского Сообщества / Т.К. Хартли; пер. с англ. и науч. ред. В. Г. Бенды. — М.: ЮНИТИ, 1998. — 647 с.